

Teljesebb képek

PETRIK BÉLA: A TELJES KÉP FELÉ

Felsőmagyarország Kiadó
Miskolc, 2008
2500 Ft

Méltó – mivel nehéz, bonyolult és „kényes” – témavilágot választott kutatásai tárgyául Petrik Béla, melyet alcímként meg is jelölt könyvében: „A magyar népi mozgalom történetéből”. Nemcsak kutatási témaköréről van itt szó – már hosszú évtizedek óta –, hanem egy sajátos szellemi világról, *világképről*, amely már eltávolodott a tudomány nyugodtabb köreitől. Szereplők világtévéjáról, a belülről részt vevőkéről, a róluk szólókéről s óhatatlanul a velük élesen szemben állókéről – már idestova egy évszázada. A magyar szellemi közállapotok talán legérzékenyebb jelzőrendszeréről – a múlt század húszas éveitől kezdődően napjainkig (és még ki tudja, meddig). A szerző méltó témavilágot választó következetességének e könyvben nemcsak a gondolkodás morális érvényessége értelmében születtek meg az eredményei, hanem önálló és új kutatásai révén számos ténybeli újdonságot is hozott. Nemeszser forrásértékű fölfedezéseket. Mindezeket egybevéve azt mondhatjuk, hogy Petrik Béla szóban forgó könyve előkelő helyet szorított magának az e témakörbe tartozó, rendkívül gazdag szakirodalomban.

Miféle személyeket és problémaköröket ragad ki ebből a történelemfolyamból a szerző? Imponáló kutatói kíváncsisággal és személyes meggyőződéssel majdnem mindig azokat, olyanokat, akik, amelyek mind a mai napig – nemeszser személyes – vitákat indukálnak, minden bizonnyal azért, mert a „közmegejtélés” még nem jutott közös nevezőre (de még annak közelébe se) a róluk kialakított (valódi vagy hamisított) rajzolatokban. Csak néhány efféle nevet és témát emelünk ki a kötetből: Szabó Dezső, Erdélyi József, Bibó István, illetőleg: Szárszó, az 1958-as MSZMP-állásfoglalás a népi írók ellen, a „harmadik utas” modernizációs perspektíva (és még néhány más fontos vitapont). Petrik Béla tárgyilagosan és józanul méri fel terepét, tudja, hogy témavilágáról szólva olyan jelenbeni erőterbe is átlép, amelyben – minden túlzás nélkül – sorsmeghatározó erők (nemcsak szellemiek) küzdenek egymással: igaz, ez ma már közhelyszámba menő tapasztalat.

Petrik Béla tanulmánykötetének egyik nagy témája Szabó Dezső. Jellemzően üzenő metaforát talál a bevezető íráshoz: „Fogságban”. Valóban: Szabó Dezső – számos ok miatt – mind a mai napig fogságban van. Hogy kik tartják ott és miért? Nehéz a válasz, az azonban bizonyos, hogy nehéz őt kritika nélkül szemlélni, akármelyik oldalról. De ez még nem magyarázná a szoros karantént: hiszen Szabó Dezső működésének érdemei számosak és komolyak. Abban talán egyet lehet érteni, hogy modorosan nehéz stílusa, indulatos hangneme, sokszor taszító viselkedése, írásainak belső problémái indokolhatják a hozzá való közeledés nehézségeit. Ám személyes és írói bátorsága, gerinccessége, harcos következetessége és – legfőképpen – gondolatvilágának alapvetően egészséges természete föltétlenül indokolják, hogy vele szemben a fogságot jelentő karantén megszűnjék, és a 20. század

többi jeles szellemi nagysága körében ítéljük neki helyet. Miként Petrik Béla fogalmaz: „kora legprogresszívebb áramlatai” között. S mindezen progresszív elemekre emlékezett is a szerző: a parasztság, a munkásság és az új középosztály fölemelése (földreform, hitel, titkos választás, új népképviselői rendszer, a közoktatás, az államigazgatás, a hadsereg reformja, szociális reformok stb.) Eszmerendszerének sarkalatos pontja továbbá a német- (és bolsevik-) ellenesség, náci és nyilasellenesség, a politikai antiszemitizmus elutasítása, valamint a kelet-európai népek összefogásának gondolata. Szabó Dezső ellentáborát két, szerintük „védtelenség” ellenvetést szokott tenni: fajelmélet és antiszemitizmus. (Később a kommunisták: „harmadik utasság”.) Petrik Béla szépen levezeti, hogy bár kétségtelen a magyar paraszti törzsre alapozott Szabó Dezső-féle új társadalmi felépítmény leszűkítő jellege, ámde ez egyáltalán nem volt kizáró jellegű: Szabó Dezső a társadalom leendő vezető rétegeiben gondolkodott, s valóban úgy vélte, hogy a sok száz éve magyar harokokat illetné a vezető szerepe Magyarországon. Ez persze sokakat sérthetett (és sérthet ma is), hiszen tudni kell, hogy „urbánus” oldalról ugyancsak „sorskérdés”-ről volt (van) szó: a saját pozícióik sorsáról. Ez az engesztelhetetlen egymásnak feszülés – lássuk be – természetes velejárója a 20. (21.) század magyar (és nemcsak magyar) társadalmának; s nem zárható karanténba az egyik oldal vehemens szószólója anélkül, hogy a másik oldal vehemens szószólóit ne értékelnénk érdemeik és hibáik szerint. Ami pedig a zsidósággal kapcsolatos állásfoglalásait illeti: Szabó Dezső éppen a demokráciát, a demokratikus viszonyokat követelve ítélte el a zsidó (és nem zsidó) nagytőke uralmát, s éppúgy a demokrácia talaján állva ítélte el a zsidóellenes törvényeket is. Ezek ma már valamennyi jóhiszemű kutató számára világos, sokszor föltárt és bizonyított összefüggések.

Petrik Béla további kutatásaiból azonban éppen az derül ki, hogy a „jóhiszeműség” meglehetősen képlékeny fogalom, látnivaló, hogy a sok évtizedes reflexek még sokáig működtek (működnek) Szabó Dezső halála (1945) után is. Mindez a kötet egyik legizgalmasabb és legeredetibb tanulmánya, a fogadtatástörténet megírása kapcsán válik egyszerűvé s világossá.

A Szabó Dezső-kérdést 1945 után a kommunisták, a balos szocdemek és a polgári radikális erők – bár egymással egyébként sok tekintetben vitáztak – együttes erővel igyekeztek „rendezni”. Az akkori „baloldal” – szemben az akkori „jobboldal”-al. Ezekben a csatározásokban már szó sem esett Szabó Dezső radikális reformgondolatairól, harcainak példaszzerű következetességéről; annál inkább a „fasiszta”, „nacionalista” és „antiszemita” megbélyegzések uralták el a harci terepeket. (Horváth Zoltán – Lukács Györggyel e kérdésben mindenben egyetértve – például odáig ment 1946 tavaszán, hogy egy anketon kijelentette: „Azon a jogcímen, hogy valaki szembeszállt a németekkel akár fegyverrel a kezében is, ettől még a legveszedelmesebb fasiszta is lehet [taps], a dolgozó nép legveszedelmesebb ellensége.”) Bűnbakká tette Szabót a „baloldal”, s bűnössé vált valamennyi híve vagy potenciális követője. Az általános megfélemlítés jegyében s gyakorlata szerint. S nemcsak a koalíciós csatározások idején, de 1956 után is. Különösen fontos és árucikk jel volt – Petrik Béla észre is veszi – a „harmadik utasság” atyjának szerepét ráaggatni: ennek – mindvégig a jelzett időszakban – már politikai sőt hatalmi jelképe, súlya és jelentősége volt. A Szabó Dezső-kérdés – emeli ki többször a szerző – messze túllépett az irodalomtörténet, az eszmetörténet, bármiféle történelmi diszciplína keretein, egyenesen politikai és hatalmi kérdéssé vált –, áttételesen (újfent leírhatjuk) mind a mai napig. Az 1958-as

MSZMP-állásfoglalás – találkoznunk még vele Petrik Béla könyvében – az 1956-os forradalom ideológiája megalapozásáért a népi írói mozgalom meghatározó teoretikusait tette felelőssé, az első mozgató szerepét pedig Szabó Dezsőre égették rá. Merő hatalmi játszma volt ez is: nem az uralkodó kommunista párt a felelős 56-ért, hanem a „harmadik utas nacionalizmus” hajdani és még jelen lévő képviselői. Cs. Szabó László az emigrációból szólt bele az itthon kialakult vitába, s a szokásos dermesztő egyszerűségével mutatott rá arra, hogy a kommunisták *azért* gyűlölték annyira Szabó Dezsőt, mivel *ő tényleg* a harmadik út szellemét képviselte egyaránt szemben állva a nácizmussal és a bolsevizmussal. „Zavaros indulatlávákkal lövellte ki magából gondolatait a parasztmisztikába vesző harmadik útról, de az ösztöne egyáltalán nem volt ködös és zavaros, hiszen azon az elképzelt úton tervezett kijáratot egy függetlenségre áhító kis nép két zsarnokság közt a maga megmentésére.”

Ezzel szemben a Kádár-hatalom ideológiai megerősítése mellé fölzárkóztak a politikai és az adminisztratív erők is. Petrik Béla könyvének egyik legnagyobb érdeme, hogy végig és következetesen azon a nyomon jár, amelyik igazolja, hogy az utóbbi fél évszázadban a kommunista hatalom a legfőbb belső szellemi ellenségének a népi írói mozgalmat s annak továbbélését tekintette; nem elégedve meg elvi-ideológiai megbélyegzésükkel, de személyekre és csoportokra koncentrálna kriminalizálta az ügyet. Petrik eme állítása azért nagy jelentőségű, mivel a posztkommunistákkal megbékélő, magukat liberálisnak nevező értelmiségiek, történészek váltig bizonygatják, hogy a kádári politika fő célpontja az ún. „demokratikus ellenzék” képviselői voltak, ők voltak a letéteményesei – a gyakorlatban illegálisnak mondott tevékenységgel – a valóságos emberi szabadságjogoknak; ezzel szemben a „népi értelmiség” színe-java könnyen kapható volt a hatalommal való kokettálásra, következként ez a hatalom voltaképpen csak rá-rájesztett a népiekre, valójában azonban lekenyerezte őket. (A Bethlen Gábor Alapítvány történetéről szóló tanulmányában Petrik Béla újra visszatér a „demokratikus ellenzék”, illetve a nép-nemzeti ellenzék egymástól gyökeresen eltérő stratégiájához, arra mutat rá – Csoóri Sándort is idézve –, hogy a föld alatti ellenállás a Kádár-rendszer idején életidegen és anakronisztikus jelenség volt, hiszen a valóban demokratikus magatartásnak – amely nyilvánosan és legálisan zajlik – éppen a közélet látható fórumain kell megnyilvánulnia.)

Petrik Bélának ez a fő tétele a Szabó Dezső-recepció bemutatása során a Budai Balogh Sándor- valamint a Püski Sándor- (és társai) per szakszerű elemzése során meggyőzően bebizonyosodik: „a belügy – írja Petrik – a maga módján és eszközeivel éppen az *Állásfoglalás*ban megfogalmazott elvek végrehajtását szolgálta, és igyekezett az annak hatókörébe vonható személyi kört a lehető legszélesebb ívben meghúzni”. (Mellesleg feltárul egy sok évtizede lappangó „titok” is: Nagy Péter kommunista akadémikus, Szabó Dezső kirendelt monográfusa nemcsak szellemi tolvaj volt, hanem megbízható besúgó is.)

Igen tanulságos a Szabó Dezső-kérdés továbblétktetése a hatvanas években az emigrációban. Már csak amiatt is, mert a megosztottság e téma körül a nyugati magyar értelmiség köreiben is létezett, sőt mély volt: a korábbi itthoni éles ellentétek, az „urbánusok” (Fenyő Miksa, Ignóus Pál) és a „népiek” (Cs. Szabó, Kovács Imre, Molnár József, Borbándi Gyula) között. Az előbbieket tüntetően kiálltak a hazai, Nagy Péter-féle Szabó Dezső hamisítás mellett, az utóbbiak viszont Gombos Gyula monográfiáját tartották hitelesnek. Ezek a tények is – jegyzi meg helyesen Petrik Béla – „a kommunisták és a baloldali liberális-radikális körök közötti elvi azonosságra és hasonlóságra, összetartozásra utalnak”.

Az Erdélyi József elleni 1947–48-as per közelmúltbeli újragondolása ismét alkalmat szolgáltatott arra, hogy a „balliberális” (e fogalom meglehetősen fából vaskarika egyébként) értelmiség egyik jeles eszmetörténész képviselője, Standeisky Éva azt a beállítást élésítse, amely szerint a kommunistáknak már a negyvenes évek végén sem a népiek voltak a fő ideológiai célpontjai, sőt egyenesen kedvezni akartak nekik (persze megfelelő ellenszolgáltatások fejében). Petrik Béla vitatanulmányának elején arra hívja fel a figyelmet – amit Borbándi Gyula-idézettel is megerősít –, hogy a népiségkritika újabb (és legújabb) fejezetei ugyanazt a sémát követik (persze finomabb eszközzel), amelyet még *A Toll*, majd a *Szép Szó* köre, a háború után pedig a *Haladás* fogalmazott meg, s amit a kommunista ideológusok is átvettek, sőt átadtak: az 1958-as *Állásfoglalás* is ezekből a forrásokból táplálkozott. Annyi bizonyos: mind a polgári liberális–radikális, mind pedig a kommunista ideológia fő ellenségének a népieket tekintette. De ennél tovább is mehetünk: látni kell, hogy mindkét szélsőséggé vált eszmerendszer a saját térnyerésének és hatalmi ambícióinak legfőbb akadályát *a nemzet egészét* fölemelni akaró népi, „harmadik utas” jövőképben és annak megtestesítőiben látta. S ennek megfelelően bánt vele. Erdélyi József háborús bűnösökénti elítélése Petrik Béla – aki civilben szakjogász – szerint nem tartozott a népiekkel szembeni ideológiai leszámolások közé: törvényesen ítéltékztek felette, büntetése arányos volt, a bíróság helyesen mérlegelte az enyhítő (és súlyosbító) körülményeket. Következésképpen: e perből a kommunisták és a népiek közeledési kísérletét értelmezni igaztalan és célzatos irányzatosság.

S ezen a ponton célszerű áttérni e kitűnő könyv egy másik alaposan dokumentált tanulmányára, az 1958-as, a népi írókról szóló pártállásfoglalás értelmezésére, mivelhogy Petrik Béla ebben az írásában folytatja fő tételeinek bizonyítását. Mindenekelőtt azt, hogy „a Kádár-rendszer fő ellenfelét a népiekben látta”. (Kádár János mint ortodox kommunista különösen ellenük volt.) Petrik elemzésének újdonsága az, hogy az *Állásfoglalás* szövegét egyenes összefüggésbe hozza az 1956 utáni megtorlások szisztémájával, elsősorban a népiségseme elleni adminisztratív eljárásokkal. Mindennek az volt az alapja, hogy: „A forradalom után egyértelművé és világossá vált, hogy a népi írók által képviselt autonóm, nemzeti demokratikus eszmerendszer képes társadalomszervező erővé válni, tényleges és világos alternatívája a kommunista rendszernek [...]”. A népiek ideológiája „szakított az alapvető marxista–leninista elképzelésekkel, és egyúttal távol tartotta magát a nemzetközi liberális elvektől is” azaz: minden ízében nemzeti törekvés, nemzeti eszmerendszer volt. *Ellenséges* tehát, melyet az új kommunista hatalomnak szét kellett zilálnia. Hogy milyen eszközökkel – s éppen erre hivatkozik ellenvéleményében a „balliberális” történetírás – az mindig taktikai megfontolás volt. Megesett, hogy igyekeztek „megnyerni” és ezáltal kompromittálni egy-egy jeles személyiségét (legtöbbször Illyés Gyula és Németh László neve kerül elő); az alaphelyzetre azonban nem a megbékélés, hanem a konfrontáció folyamatos gyakorlása volt a jellemző. A kommunizmusra leginkább veszélyes népi-nemzeti szellemi energiák legkoncentráltabban Bibó István ötvenhatos feljegyzéseiben maradtak fenn, bizonyosságot téve amellet, hogy a szóban forgó kétfajta ideológia és politika soha nem lehetett volna összeegyeztethető. Petrik remek összevetéséből az is kiderül, hogy a Bibó-perben sorra kerültek elő vádpontokként az 1958-as, a népi írók elleni pártállásfoglalás egyes kitételei: azaz ez az *Állásfoglalás* korántsem volt úgymond csak ráíjesztő (valójában tehát komoly következmény nélküli) doktrína, hanem nagyon is konkrét,

egészen a börtönig vezető, a hatalom által elfogadott vádpontgyűjteményként és előzetes kommunista ítéletként funkcionált. Ugyanezt az összefüggést emeli ki Petrik a Püski Sándor és társai elleni 1962-es per anyagát elemezve, rámutatván arra, hogy ez a per a forradalmat követő megtorlási hullám apadása idején kezdődött, akkor „amikor az amnesztiák megkezdődtek és folytak, azaz a kommunista párt a népiség eszméjével, a népi mozgalom tagjaival kapcsolatban semmiféle bünbocsánatot nem kívánt gyakorolni”. Petrik Béla e ponton is összeveti a per vádanyagát és az *Állásfoglalás* szövegét, ugyanarra a következtetésre jutva, mint a Bibó-per esetében. Harmadik perként ide társítja a Budai Balogh Sándor ellenit, ugyanazzal a következtetéssel. (Mely következtetést csak erősíti a müncheni *Új Látóhatárban* a népi mozgalom hajdani nagy alakjainak írásait elemző szemle.)

Visszatérve Bibó Istvánhoz: a teljesebb kép megrajzolása (Petrik Béla célja tanulmányával) a *Bibó István és a Parasztpárt centruma* című elemzésében is sikerült. A szerző egyértelművé teszi – meggyőző bizonyítási eljárással –, hogy Bibó – bárhogy is próbálják leszakítani a népi mozgalomról – mindvégig – már a harmincas évek végétől – „a népi gondolat, a harmadik út eszméjének egyik legnagyobb hatású megalapozója” volt. Magát Bibót idézve (a hetvenes évekből): a népi gondolat vallói „olyan radikális mozgalmat testesítettek meg, amelyik egyszerre foglalta magába a teljes társadalmi felszabadulás követelményét és a szabadságjogok teljességének és intézményszerű teljességének a követelményét, egy olyan szintézist, amelyet azóta is, hiába próbálnak megtalálni a világot szétaszabdaló ellentétes világnézetek, amelyek mind a szabadság központi ideológiájából vezetnek le magukat anélkül, hogy ezt a kielégítő szintézist létre tudnák hozni”. (A nagyra értékelés természetesen nem zárta ki Bibónál a népi mozgalom egyes jelenségeinek vagy egyes személyiségeinek részbeni bírálását.) A magyar társadalom legnagyobb és legnyomasztóbb problémáját a *paraszti polgárosodás* lehetséges megvalósulásának a programját látta meg – és segítette minden erejével Bibó István. 1945 után számos tanulmányában állt ki a szabadság, a demokrácia, a nemzeti függetlenség és a társadalmi felemelkedés mellett – úgy is mint a Nemzeti Parasztpárt centrumának talán legmarkánsabb, de mindenestre teoretikusan magasan a legjelentősebb személyisége. Ez a „harmadik utas” program alapvetően roppant egyszerű: elutasít minden diktatórikus berendezkedést: a hatalmi diktatúrákat éppúgy, mint az eszmék diktatúráját. Mind a „baloldalt”, mind a „jobb oldalt”. Mind a keletit, mind a nyugatit. Politika- és eszmetörténetileg Bibó István volt az, aki átvilágította, ahol kellett, megtisztogatta, majd szintetizálta a magyar népi mozgalom fő törekvéseit, politikai és társadalmi stratégiai elveit. Ezt tagadni ma már botorság, politikai és ideológiai vakvágány. (Ezért is nagy a csönd mostanában körülötte: inkább hallgatnak róla.)

Teljesebb kép kerekedik ki Petrik *Szárszó*-értelmezéséből is, jóllehet e kérdéskörrel egy-két ponton még mindig lehet hozzátennivalónk. Az egyik nagy kérdés – Bibó dilemmája is ez volt – úgy vetődik fel: helyes volt-e 1943 nyarán az antifasiszta összehangolódás helyett a „harmadik út” problémáját előtérbe állítani, mint ahogyan ezt Németh László tette? Nos, ha figyelmesen elolvassuk Németh ottani előadását: ez a kifejezés egyszer sem fordul elő benne. Harmadik *oldalról* valóban beszél (ne a hollandoké, ne is az angoloké, hanem az őshonos pápuáké legyen Új-Guinea), de ez a metafora éppen önmagát jelenti: kívánság, követelmény, hogy Magyarországot magyar érdekek szerint kormányozzák a háború után. Ebből következik, hogy e bírálataiban Bibó is félreértette Némethet. Másrészt:

1943 nyarán a háború végkimenetele eldőlt: mi sem volt tehát természetesebb, mint a jövőbeli berendezkedésről beszélni, s felhívni a figyelmet a várható nemzetrontó veszedelmekre. (Erre az alaphelyzetre később többen, főleg a magyar emigráció nagyjai – pl. Szabó Zoltán – érzékeny elemzésekben mutattak rá, Bibó azonban ebben a kérdésben hajthatatlan volt.)

Tanulmánykötete alcíméhez híven Petrik Béla valamennyi írása kapcsolódik a népi írókhoz, a népi mozgalom egyes újragondolt vagy új kutatási eredményekkel kiegészített fejezetéhez, egyes kiemelkedő személyiségéhez. Szép áttekintést kapunk például a mozgalom kezdeteiről, a húszas évek közepétől a harmincas évek elejéig. Ez az időszak azért különösen izgalmas, mert ekkor válik világossá, hogy a *Nyugat* megszületése után két évtizeddel megjelent a magyar szellemi életben az a rendkívüli horderejű szellemi, irodalmi törekvés, amely a magyar vidék, a magyar parasztság sorsát mint az egész nemzet legfontosabb jelen- és jövőbeli kérdését vetette fel. Magától értetődik az is, hogy ez a kérdésfelvetés és a belőle kicsapódó irodalmi-szellemi és esztétikai szemlélet a leghevesebb ellenállást váltotta ki a magyar értelmiség azon részéből, amelyik magát liberálisnak nevezte, s amelyik addigi szellemi pozíciói megőrzése érdekében a leghevesebb támadást indította a népi szellemiség és azok képviselői ellen. *Politikai harc* volt ez, nem irodalmi, nem esztétikai vita. Mi sem jellemzőbb erre a helyzetre mint az, hogy magában az irodalomban a jelentős írók és a jelentős művek körében nem működött a „népi–urbánus”-nak eufemizált háborúskodás.

Még ma is zavarja a tisztánlátást egyébként, hogy bár tanulmányok sokasága foglalkozott ezzel a témával, változatlanul bizonytalan a népi író, a népiség, a nép-nemzeti, a nemzeti és az ezzel rokon kategóriák tartalma. Éppen ezért talán nem fölösleges utalnunk az egyik legeurópaibb magyar írónak, Cs. Szabó Lászlónak 1941-ben írt remek esszéjére, a *Mérlegre*. Cs. Szabó magasan föléje emelkedik a harmincas évek heves vitáinak, s csak a *magasrendű irodalomra* koncentrálna (ezzel is zárójelbe téve a *politikai* lényegű hírlapi csatározásokat és egyéb publicisztikákat) rögzíti, hogy ki kell iktatni e vitából az „urbánus” és „polgári” fogalmat és tartalmat, mert a 20. századi magyar irodalomban ez a tartalom nem játszott szerepet. Nyomatékosítani kell viszont a *népi* és a *nemzeti* tartalmakat. „A népi műveltség, a parasztság kétezer éves hagyatéka, a *nemzeti* műveltség a népi műveltségen átszűrte európaiság [...] Kortársaink között leginkább Illyésben egyezett ki a két műveltség.” (Cs. Szabó kiemelései). És Babitsban. És Németh Lászlóban. És József Attilában. És Szabó Lőrincben. És... folytathatnánk. Cs. Szabó szerint „a *népi* és *nemzeti* a legjobb megkülönböztetés irodalmunk két oldala között. [...] Ebben aztán nincs semmi él; a népi mellett egy másfajta kötelességet jelent, amelyet párhuzamosan vagy akár egyesítve is teljesíthetünk.” Tehát: nem egymás ellen, tehát: a nemzeti irodalom magában foglalja a népit is. Tehát: *a nagy irodalom mindig nemzeti irodalom*. A nagy irodalomban nincs vita arról, hogy „urbánus”-e, avagy „népi”. Akik mégis vitát, sőt harcokat provokáltak és eszkaláltak, azok nem tartoztak – legalábbis ezekkel az írásaikkal – a nagy irodalomba. Sőt semmiféle irodalomba. Hanem hová tartoztak? A válasz egyszerű: az ideológiai, a politikai, a hatalmi játszmák szellemi szintereihez. Ignostól Hatványig, Ignotus Pálon Zsolt Bélán át Lukácsig, Révaiig, későbbi utódaikig, egészen napjainkig. Erre figyelmeztet bennünket a történelmi emlékezet, s ugyanerre az ezt a történelmi emlékezetet megrontani akaró újabb keletű „felejtés”-törekvések hosszú sora.

S ha a fentebb leírt Cs. Szabó-féle metodikai szempontot alkalmazzuk – például – a Petrik Béla-kötet egyik méltán kiemelt személyisége, Nagy Gáspár írói életművének a vizsgálatára, megszabadulunk a modern népiség kritériumainak a nem mindig egyszerű keresés közbeni dilemmáitól. Nagy Gáspár (a Szakolczay-féle hosszú interjúbán) a következőket mondta. „Én faluról jöttem, de nem tartom magamat a népi költészet valamilyen folytatójának, s már elég régóta a flaszteron élek, ennek ellenére sem urbánus, sem polgári költő nem vagyok. Akkor mi? Mindezek ötvözete.” Vagyis (Cs. Szabó után gondolva): Nagy Gáspár nemzeti költő. Éppúgy, mint a sok évszázados magyar költészet fő vonulatának legjobb képviselői.

Látható ebből a záró recenziói kitérőből is, hogy Petrik Béla tanulmánykötete – melynek számos témájáról, alakjáról, problematikájáról még csak felsorolásszerűen sem szólhattunk – nemcsak önértékei (tehát szellemi rangja) miatt jelentős, de azért is, mert releváns gondolatokat indukál, s további kutatásokra és diskurzusokra ösztönöz. (*Felsőmagyarország Kiadó, 2008*)

Monostori Imre

